

تعیین اولویت‌های سرمایه‌گذاری در مناطق اکوتوریستی شهرستان ارومیه

دکترامامعلی عاشری^۱، باقر حسین‌پور^۲، تقی مهدی‌لو^۳

دریافت: ۱۳۸۸/۷/۳۰ پذیرش: ۱۳۸۹/۵/۲۵

چکیده

رشد روزافزون جمعیت و مهاجرت روستاییان به شهرها، تنوع بخشیدن به اقتصاد روستایی را اجتناب‌ناپذیر کرده است. هدف این تحقیق کمک به سیاست‌گذاران، تصمیم‌گیرندگان و دست‌اندرکاران در عرصه اقتصاد روستایی و تعیین اولویت سرمایه‌گذاری در مناطق اکوتوریستی شهرستان ارومیه است. یکی از بخش‌هایی که در مناطق روستایی دارای پتانسیل کافی برای سرمایه‌گذاری و رشد صنعت اکوتوریسم است، که می‌تواند باعث ایجاد تقاضا برای فرآورده‌های کشاورزی و صنایع روستایی شود. از سوی دیگر، با انتقال نیروی مازاد کشاورزی به بخش خدماتی توریسم، بیکاری فصلی و دائمی کاهش یافته و از میزان مهاجرت روستاییان به مناطق شهری کاسته می‌شود. در این پژوهش که به صورت پیمایشی انجام گرفته است، برای تعیین اولویت‌های سرمایه‌گذاری چهار معیار، اجتماعی، زیرساختی، امنیت و طبیعی به کار گرفته شده است.

جامعه آماری شامل مناطق روستایی شهرستان ارومیه و جامعه نمونه آن، هشت منطقه اکوتوریستی منتخب در این شهرستان است. به منظور گردآوری داده‌ها و اطلاعات موردنیاز از مصاحبه و پرسشنامه محقق ساخته و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از تکنیک فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) که از روش‌های ارزیابی چند معیاری است، استفاده شده است. نتایج حاصله نشان می‌دهد که چهار معیار یاد شده برای سرمایه‌گذاران به ترتیب اهمیت عبارتند از معیارهای: امنیت با ضریب معادل ۰/۵۵۲؛ اجتماعی با ضریب ۰/۲۲۵؛ زیرساختی با ضریب ۰/۲۰۱ و معیار طبیعی با ۰/۰۵۲.

نتایج همچنین نشان می‌دهد که در میان مناطق اکوتوریستی روستایی، جاده شهید کلانتری، جزایر دریاچه ارومیه، و سیردغی، به ترتیب مستعدترین مناطق اکوتوریستی شهرستان ارومیه برای سرمایه‌گذاری شناسایی شدند.

کلیدواژه‌ها: اکوتوریسم، اولویت‌بندی، سرمایه‌گذاری، ارومیه، AHP.

۱. دانشیار دانشگاه پیام نور.

۲. پژوهشگر مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی آذربایجان غربی.

۳. پژوهشگر سازمان جهاد کشاورزی آذربایجان غربی.

مقدمه

افزایش جمعیت در دهه‌های اخیر اثرات زیادی بر ساختار اقتصادی-اجتماعی کشور، خصوصاً در مناطق روستایی به‌جای گذاشته است. با توجه به محدودیت منابع موجود، روستاها جوابگوی افزایش تقاضای مردم در نتیجه افزایش جمعیت نیستند به‌گونه‌ای که منابع مذکور روزبه‌روز تحلیل رفته و توسعه جوامع روستایی را با چالش جدی مواجه می‌کند. روستاییان برای تأمین نیازهای خود روانه شهرها می‌گردند و مشکلات اجتماعی و زیست محیطی زیادی برای شهرها ایجاد می‌کنند. متأسفانه این روند در نتیجه‌ی عدم‌استفاده بهینه از پتانسیل‌های موجود در این مناطق، ضعف اقتصاد جوامع روستایی و کم‌توجهی به زمینه‌های قابل رشد در روستاها تشدید گردیده است. یکی از راهبردهایی که اخیراً در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته، توسعه و گسترش توریسم در نواحی محروم و دارای پتانسیل‌های لازم برای گسترش گردشگری است (قادری، ۱۳۸۶: ۳۶). بررسی‌ها و گزارش‌های موجود نشان می‌دهند که طی سال‌های اخیر، علاوه بر افزایش میزان سفرهای داخلی در محدوده مرزهای کشوری، رقابت شدیدی بین کشورهای جهان به منظور کسب درآمد بیشتر از طریق صنعت گردشگری به وجود آمده و این کشورها سرمایه‌گذاری‌های کلانی را برای فراهم آوردن زمینه‌های جذب جهانگردان و ارائه خدمات شایسته انجام می‌دهند. هم‌اکنون دولت‌های بسیاری به درآمد سهل‌الوصول ناشی از توسعه صنعت جهانگردی چشم دوخته و در تلاش‌اند تا سهم بیشتری از عایدات عظیم جهانی از این بخش را نصیب خود سازند (الوانی، ۱۳۸۵: ۳۹).

گردشگری یکی از منابع اقتصادی بدیع و سودآوری است که در دهه‌های اخیر از رشد قابل توجهی برخوردار شده است. از صنعت گردشگری^۱ معمولاً تحت عنوان بزرگترین و متنوع‌ترین صنعت اقتصادی دنیا یاد می‌شود. بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال‌زایی، رشد بخش خصوصی و توسعه زیرساخت‌های خود در حد بسیار گسترده به کار می‌گیرند. صنعت گردشگری در سراسر دنیا بویژه در کشورهای در حال توسعه که از

منابع اقتصادی دیگری برخوردار نیستند، بسیار مورد توجه است. با این وجود فرصت استفاده از این منبع درآمد برای تمام کشورها مساوی نیست (جباری، ۱۳۸۶: ۲۴).

توجه به مقوله گردشگری زمانی مهم‌تر جلوه می‌کند که بر اساس آمارهای موجود، صنعت گردشگری امروزه به عنوان دومین منبع درآمد در بیش از ۴۹ کشور در حال توسعه به حساب می‌آید و راهبردی برای افزایش درآمد و فقرزدایی در این کشورها تلقی می‌شود. بر اساس پیش‌بینی سازمان جهانگردی جهانی تا سال ۲۰۱۰ بیش از ۴۳ درصد از اشتغال جهان مربوط به بخش گردشگری خواهد بود (سقای، ۱۳۸۵: ۲۱). بُعد اقتصادی مهم‌ترین بُعد اثرگذاری گردشگری است و بهمین دلیل در سطح بین‌المللی توجهات بسیار زیادی را به خود جلب کرده است. بر اساس مطالعات سازمان جهانی گردشگری پیش‌بینی می‌شود که تا سال ۲۰۱۰ میلادی تعداد جهانگردان به یک میلیارد نفر برسد که در این صورت سالیانه درآمدی بالغ بر ۱/۵۵۰ میلیارد دلار عاید کشورهای جهان خواهد شد. روند اشتغال‌زایی نیز در این بخش بیش از دو برابر سریعتر از دیگر بخشهای اقتصادی است (همان).

براساس مطالعات صورت گرفته به ازاء ورود هر گردشگر ۲ تا ۳ شغل به صورت مستقیم ایجاد می‌شود (صمدیار و دیگران، ۱۳۸۷: ۴). به طور متوسط هزینه ایجاد یک شغل جدید در بخش صنعت بین ۱۲ تا ۲۵ هزار دلار است. در حالی که هزینه ایجاد شغل در بخش گردشگری بسیار اندک است و اکثر مشاغل جهانگردی در فعالیت‌ها و کارهای کوچک متوسط و خانوادگی متمرکز شده است و عموماً از کمک و سرمایه‌گذاری مستقیم دولتی بی‌نیاز هستند (همان منبع، ۱۳۸۷: ۶). در برخی از کشورهای جهان نظیر باهاماس و تونس گردشگری تنها منبع درآمدی آنها محسوب می‌شود. در سال ۱۳۸۳ قریب به ۱۷ میلیون نفر و در سال ۱۳۸۴ تعداد ۲۰ میلیون نفر جهانگرد از کشور ترکیه بازدید کردند. در بین کشورهای جهان شورهای وجود دارند که وسعت هر یک از آنها کوچکتر از استان آذربایجان غربی است و تنوع اقلیمی که بر جغرافیای طبیعی این استان حاکم است، در آنها هرگز به چشم نمی‌خورد اما با این حال درآمد توریستی آنها ارقام بسیار چشمگیری را به نمایش می‌گذارد (الوانی، ۱۳۸۵: ۴۱).

بخش بسیار مهمی از فعالیت‌های جهانگردی در دنیا مبتنی بر بهره‌مند شدن از طبیعت است که امروزه اکوتوریسم نام گرفته است (فرج‌زاده‌اصل و کریم‌پناه، ۱۳۸۷: ۳۳). این در حالی است

که به طور کلی وضعیت جغرافیایی کشور ما و گوناگونی مناطق مختلف آن از نظر شرایط طبیعی (اقلیمی، توپوگرافی، هیدرولوژیکی و ...) خود در مجموع جاذبه‌ای قابل توجه به حساب می‌آید (محمدی ده‌چشمه و زنگی‌آبادی، ۱۳۸۷: ۱).

در متون مرتبط، نام *سبالیوس لاسکورین*^۱ به عنوان نخستین کسی آمده که واژه اکوتوریسم را به کار برده است مشاهده می‌شود. برابر تعریف او، اکوتوریسم مسافرتی است که به منظور مطالعه، تحسین، ستایش و کسب لذت از سیمای طبیعی و مشاهده گیاهان و جانوران و آشنایی با ویژگیهای فرهنگی جوامع محلی در گذشته و حال صورت می‌گیرد (نیازمند، ۱۳۸۲: ۲۸).

اکوتوریسم یا بوم‌گردی، گونه‌ای از گردشگری است که در آن گردشگران برای دیدار از مناطق طبیعی نامسکون و دست‌نخورده جهان سفر می‌کنند و به تماشای گیاهان، پرندگان، ماهی‌ها و دیگر جانداران می‌پردازند (ویکیپدیا، ۱۳۸۸: ۱). از طرفی اکوتوریسم نوعی مدیریت توریسم محسوب می‌شود که در آن سیستم اکولوژیکی منطقه حفظ و حراست می‌گردد (تقوایی ابریشمی، ۱۳۸۶: ۱۱). در میان گزینه‌های مختلف گردشگری، بوم‌گردی با حفظ محیط زیست از گزینه‌هایی است که بیشترین سازگاری را با مفهوم پایداری دارد (عبداللهی، ۱۳۸۶: ۵۴).

اکوتوریسم وابسته به طبیعت جغرافیایی، گیاهی، و جانوری است. با نیت شناخت و آگاهی و لذت صورت می‌پذیرد، مسئولانه و دوستدارانه است. آسیبی به محیط طبیعی نمی‌رساند و کمترین فشار را بر محیط طبیعی دارد و می‌تواند باعث احیا و حفظ طبیعت گردد و آگاهی محیطی تولید نماید. از نظر اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی همچون سایر انواع گردشگری آثار مثبتی بر زندگی اجتماعی انسان‌ها دارد و تجربه‌ای مثبت برای گردشگر و جامعه میزبان تولید می‌کند و برای توانمندسازی مردم محلی به طور مستقیم منابع مالی تولید می‌کند.

در بین انواع مختلف گردشگری اکوتوریسم یا بوم‌گردی از رشد شتابان‌تری برخوردار است. در حالی که سازمان جهانی گردشگری رشد گردشگری را تا سال ۲۰۱۰ بین ۳/۴ تا ۶/۷ درصد

1. Cebalios Lascurain

پیش‌بینی کرده است، اکوتوریسم با رشد سالیانه‌ای برابر ۳۰ تا ۴۰ درصد، بالاترین رشد را در بخش‌های مختلف گردشگری خواهد داشت. جامعه جهانی اکوتوریسم پیش‌بینی کرده است که تا پایان سال ۲۰۱۰ حدود ۵۰ درصد از کل گردشگران متعلق به بخش طبیعت‌گردی خواهد بود (نمازی، ۱۳۸۵: ۱۹).

گسترش اکوتوریسم یا گردشگری روستایی نه تنها باعث تلطیف روحی و جسمی شهروندان می‌شود، بلکه منجر به خودکفائی و رشد اقتصاد محلی، آشنایی توأم با احترام با جوامع روستایی، سرمایه‌گذاری بیشتر در این نواحی، تقویت سنت‌های فرهنگی و نظایر آن نیز می‌گردد. (رضوانی و صفایی، ۱۳۸۴: ۲۷).

گردشگری نقش بسزایی در فرهنگ و اجتماع جامعه میزبان و جامعه فرد گردشگر بر جای می‌گذارد. گردشگر منشاء گسترش و توسعه عناصر پویای فرهنگی، از بین رفتن احساسات افراطی، شکسته‌شدن مرزهای قوم‌مداری، افزایش روحیه‌ی مدارای فرهنگی، صلح‌جویی، صلح‌طلبی و تغییرات مثبت فرهنگی است. گفته می‌شود که توریسم فرهنگ و تمدن بشریت را معرفی می‌کند و به روابط انسانی، اجتماعی و فرهنگی کشورها تحکیم می‌بخشد؛ از عداوت و کینه‌ها می‌پرهیزد، به صلح جهانی می‌اندیشد و به حیات انسانی تعادل می‌بخشد و با افزایش روند توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال در بخش‌های مختلف، همزمان شرایطی به وجود می‌آورد تا در کنار سایر فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی، از جمله بخش کشاورزی، صنعت و خدمات امکان رسیدن به رشد ارگانیک کشورها و جوامع دست‌اندر کار فراهم آید (بلمکی و براتی، ۱۳۸۳: ۲۳). از طرفی گزارش‌هایی نیز در دست است که اذعان می‌دارند، اکوتوریسم خسارت جبران‌ناپذیری بر منابع طبیعی وارد آورده است (زاهدی، ۱۳۸۲: ۹). آثار ناخوشایندی چون محرومیت از مزایای رفاهی برای جامعه میزبان، فشار تقاضا برای منابع کمیاب همچون آب و ... رفتار نامناسب و عدم حساسیت برخی گردشگران و غیره از مضرات حضور گردشگران در مناطق روستایی است (رضوانی و صفایی، ۱۳۸۴: ۳۱).

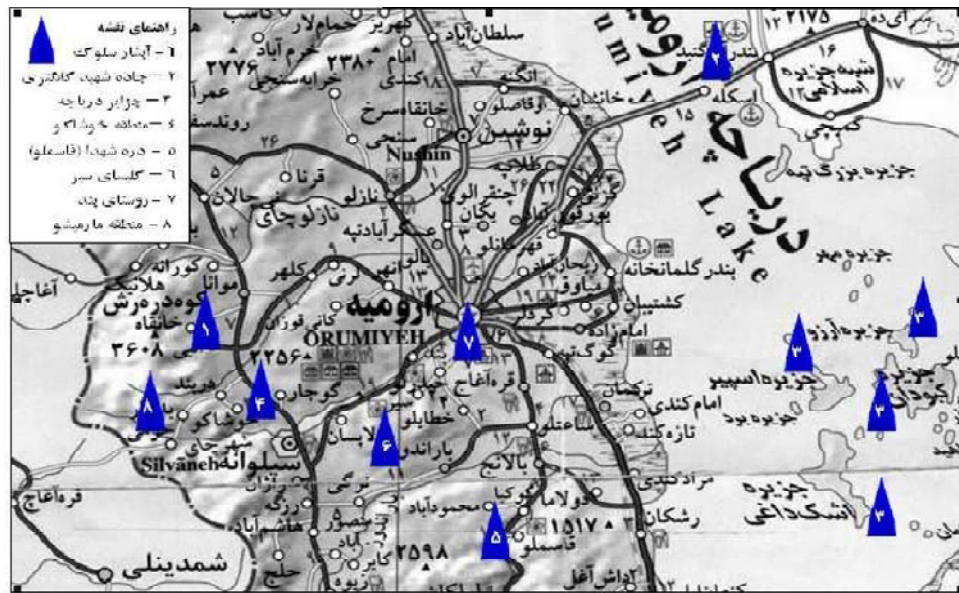
اصولاً بین گردشگری و آرامش و امنیت، یک رابطه مستقیم و قوی برقرار است. جوامعی که گردشگری را به خوبی درک کرده‌اند، این موضوع را نیز به خوبی دریافته‌اند که ادامه جریان گردشگری و تداوم بهره‌مندی آنان از مزایای بسیار زیاد این صنعت، کاملاً وابسته و مرهون

آرامش و امنیت و روحیه‌ی مدارا و صلح طلبی است که بر سطح جامعه باید حاکم باشد. بنابراین بدیهی است که توسعه گردشگری بخصوص در جوامع میزبان، منجر به تغییراتی سیاسی در راستای گسترش امنیت، مدارا، صلح، روی کار آمدن احزاب آزادی‌خواه و دموکرات، ثبات سیاسی و نظایر آن خواهد شد.

در نهایت پدیده گردشگری در کنار آثار و ابعاد مهمی که به آنها اشاره شد، آثار و پیامدهای مثبتی نظیر آرامش روحی و جسمی گردشگر، افزایش سطح بهداشت، استاندارد شدن کالاها و خدمات و مواردی از این قبیل را در جامعه میزبان بر جای می‌گذارد.

مواد و روش‌ها

در این پژوهش بر اساس اهداف ترسیم شده و نیز با توجه به مقایسه‌ای بودن ماهیت تحقیق، از تکنیک "فرایند تحلیل سلسله مراتبی"^۱ استفاده شده است. براین اساس ابتدا معیارها و زیرمعیارهایی که رابطه مستقیمی با تصمیم‌گیری در مورد سرمایه‌گذاری در مناطق اکوتوریستی دارند شناسائی و سپس هر یک از مناطق مستعد سرمایه‌گذاری به تفکیک از نظر معیارها و زیرمعیارها مورد ارزیابی و مقایسه قرار گرفته و در پایان اولویت هر منطقه از نظر سرمایه‌گذاری در زمینه گردشگری با استفاده از نرم افزار Expert Choice مشخص شده است. در این تحقیق تعداد هشت منطقه مستعد گردشگری شامل: دریاچه مارمیشو، آبشار سلوک، دره شهدا، روستای بند و حومه آن، منطقه خوشاکو، جاده شهید کلانتری، کلیسای سیر، و جزایر دریاچه ارومیه، از دیدگاه صاحب نظران، کارشناسان و مسئولان سازمان‌های دست اندرکار مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است. نقشه شماره ۱ موقعیت مناطق اکوتوریستی مورد مطالعه در شهرستان ارومیه را نشان می‌دهد.

نقشه ۱: موقعیت مناطق اکوتوریستی مورد مطالعه در شهرستان ارومیه

مأخذ: مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی.

بخش اولویت سرمایه‌گذاری

بمنظور اندازه‌گیری میزان اولویت سرمایه‌گذاری در مناطق مختلف اکوتوریستی شهرستان ارومیه تکنیک فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) مورد استفاده قرار گرفت. فرایند تحلیل سلسله مراتبی، روشی است انعطاف‌پذیر، قوی و ساده که برای تصمیم‌گیری در شرایطی که معیارهای تصمیم‌گیری متضاد انتخاب بین گزینه‌ها را با مشکل مواجه می‌سازد، مورد استفاده قرار می‌گیرد. برای سنجش اولویت‌های سرمایه‌گذاری، کانون اصلی توجه روی معیارها و ملاک‌های غیراقتصادی بود که معمولاً یک سرمایه‌گذار در امر گردشگری، پیش از انجام سرمایه‌گذاری در یک منطقه خاص، مورد توجه قرار می‌دهد. طبق بررسی‌ها و مصاحبه‌های صورت گرفته، به طور متعارف، چهار متغیر به عنوان معیار، پیش از انجام سرمایه‌گذاری مورد توجه و بررسی قرار می‌گیرند. این معیارها عبارتند از:

• معیار اجتماعی

عکس‌العمل مردم بومی منطقه و ارگان‌های دولتی نسبت به سرمایه‌گذاری از طریق چهار شاخص: میزان علاقه و تمایل گردشگران نسبت به بازدید از منطقه؛ میزان مهمان‌نوازی و خوشرفتاری و به

طور کلی پذیرش گردشگران از سوی مردم محلی؛ میزان همبستگی؛ تعاون و تفاهم بین مردم محلی و میزان حمایت‌های دولتی از سرمایه‌گذاری در منطقه مورد بررسی قرار گرفته است.

• معیار زیرساختی

برای کسب اطلاع از وجود زیرساخت‌های اولیه برای انجام سرمایه‌گذاری عوامل زیر مورد بررسی قرار گرفته‌اند: میزان دسترسی به آب، برق و میزان دسترسی و کیفیت راه‌های ارتباطی، فاصله از مرکز شهرستان، وجود امکانات اقامتی و پذیرایی.

• معیار امنیت

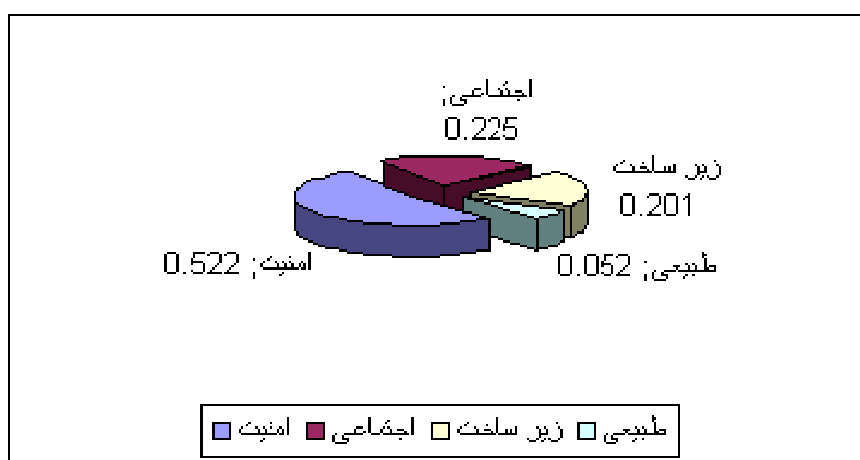
برای بررسی کیفیت امنیت منطقه مورد مطالعه چهار شاخص ثبات سیاست‌های خرد و کلان و منطقه‌ای، وجود امنیت روانی، فیزیکی و طبیعی در مناطق سرمایه‌گذاری مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

• معیار طبیعی

برای اطلاع از جاذبه‌های طبیعی و اکوتوریستی، مناطق در سه بُعد آب و هوای منطقه، مناظر و چشم‌اندازها و پوشش گیاهی (سرسبزی) مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

نتایج و یافته‌های تحقیق

در پاسخ به این سؤال که کدامیک از عوامل در تعیین اولویت سرمایه‌گذاری نقش مهمتری ایفا می‌کنند، پاسخ‌های زیر که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود، به دست آمده است.

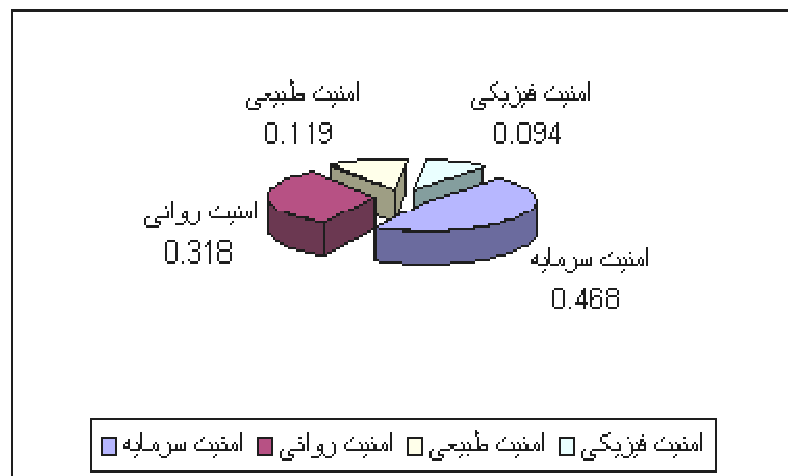
نمودار ۱. مقایسه معیارهای تعیین اولویت مناطق اکوتوریستی به صورت زوجی با یکدیگر

ماخذ: یافته‌های پژوهش.

ملاحظه می‌شود که عوامل مورد بررسی از نظر پاسخگویان از ترجیح یکسانی برخوردار نبوده و در تصمیم‌گیری به طور متفاوت اثرگذار خواهند بود. معیار امنیت با ۰/۵۲۲ بیشترین نسبت و معیار اجتماعی با ۰/۳۳۲ در رده دوم قرار دارد. ارقام به دست آمده نشان‌دهنده اهمیت وجود امنیت در اولویت نخست و تأثیر تعیین‌کننده مسائل اجتماعی در وهله دوم در تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری است. معیارهای زیرساختی و طبیعی به ترتیب ۰/۲۰۱ و ۰/۰۵۲ را به خود اختصاص داده‌اند. نرخ ناسازگاری به دست‌آمده، ۰/۰۹ است. با توجه به اینکه این نرخ کمتر از ۰/۱ است، بنابراین سازگاری معیارها قابل قبول بوده و دارای اعتبار است.

معیار امنیت

به منظور کسب اطلاع از متغیرهای تاثیرگذار امنیتی در تصمیم‌گیری از پاسخگویان خواسته شد که سهم و تاثیر هر یک از متغیرها را مشخص نمایند. نمودار شماره ۲ میزان تاثیر هر یک از پارامترهای امنیت را در مناطق اکوتوریستی شهرستان ارومیه نشان می‌دهد.

نمودار ۲. معیار امنیت در مناطق اکوتوریستی شهرستان ارومیه

ماخذ: یافته‌های پژوهش.

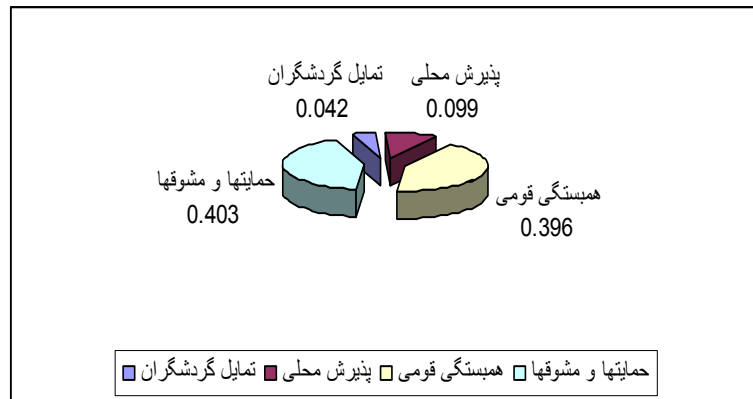
نتایج به دست آمده حاکی است که از منظر مخاطبان، امنیت سرمایه و یا به عبارتی حفظ سرمایه و برگشت آن (سودآوری پروژه) اولویت اول را با ضریب ۰/۴۶۸ به خود اختصاص داده است. امنیت روانی در منطقه با ضریب ۰/۳۱۸ در اولویت دوم قرار گرفته است و نهایتاً امنیت طبیعی و فیزیکی با اختصاص ضرائب ۰/۱۱۹ و ۰/۰۹۴ کمترین اهمیت را به خود اختصاص داده و در رده آخر قرار گرفته‌اند.

از آنجا که در مناطق مطالعه شده شرایط نسبتاً ثابتی بر سه متغیر امنیت فیزیکی، روانی و طبیعی حاکم است، بنابراین از بررسی آنها صرف‌نظر کرده و فقط یکی از پارامترها (امنیت سرمایه) که در مناطق مختلف حالتی متغیر داشت، مورد مطالعه و تحلیل قرار گرفت. به‌زعم پاسخگویان، امنیت سرمایه (یعنی میزان بازگشت سرمایه و سودآوری پروژه) به ترتیب در مناطق بند و جاده شهیدکلانتری با ضرایب ۰/۳۱۷ و ۰/۲۳۴ در اولویت اول و دوم قرار گرفته‌اند و جزایر دریاچه با ضریب ۰/۱۲۸ در رده سوم قرار دارد. بی‌شک پتانسیل‌های موجود در این مناطق از قبیل سد شهرچایی، چشم‌انداز زیبا و اکوتوریستی دریاچه ارومیه، پل میان‌گذر دریاچه، چشم‌اندازهای زیبا و بکر جزایر با داشتن طبیعت بی‌نظیر چنین اولیوی را به این مناطق بخشیده است. در این مناطق دره‌شهدا و آبشار سلوک در رده‌های هفتم و هشتم قرار گرفته‌اند. بنابراین براساس یافته‌های این پژوهش، در مقایسه با سایر مناطق مطالعه شده از اولویت کمتری برای سرمایه‌گذاری برخوردار هستند.

معیار اجتماعی

وجود زیرساخت‌های اجتماعی از جمله عوامل و شرایطی است که امر سرمایه‌گذاری را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. اینکه آیا در صورت سرمایه‌گذاری، گردشگر تمایل و گرایش به بازدید از منطقه خواهد داشت یا نه؟ آیا مردم محلی دارای روحیه لازم برای پذیرش گردشگران هستند یا نه؟ آیا دولت حمایت‌ها و مشوق‌های کافی برای سرمایه‌گذاری در منطقه موردنظر را ارائه می‌دهد یا خیر؟ و نهایتاً آیا مردم در منطقه موردنظر دارای انسجام و همبستگی قومی هستند و یا برعکس بین ایشان تنش و اختلاف وجود دارد، از جمله سؤالات مهمی هستند که ذهن سرمایه‌گذار را پیش از انجام سرمایه‌گذاری مشغول می‌نمایند.

نمودار ۳ ضریب اهمیت هر یک از سؤالات فوق از منظر فرد سرمایه‌گذار را نشان می‌دهد.

نمودار ۳. مقایسه زیرمعیارهای اجتماعی با یکدیگر و تعیین اولویت هر یک از آنها

ماخذ: یافته‌های پژوهش.

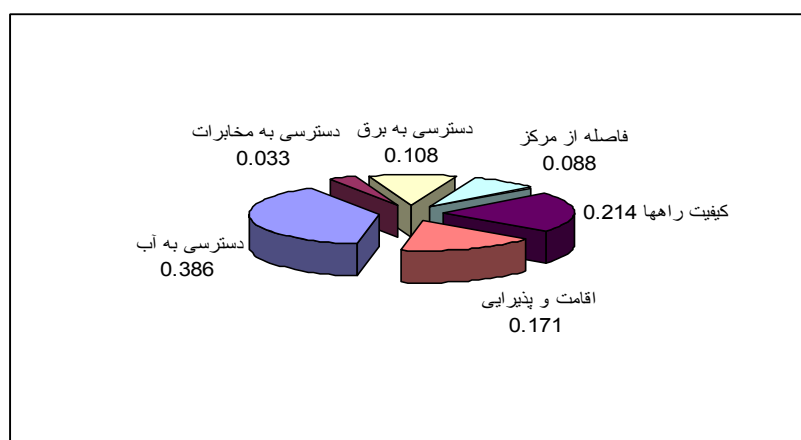
تجزیه و تحلیل حاصل از داده‌ها نشان می‌دهد که بیشترین تأثیر با ضریب ۰/۴۹۳ به حمایت‌ها و مشوق‌ها از سرمایه‌گذاری و در رتبه دوم به همبستگی قومی با ضریب ۰/۳۹۶ تعلق دارد و متغیرهای بعدی در مراتب بعدی اهمیت قرار دارند. بنابراین متغیرهای همبستگی قومی و حمایت‌ها و مشوق‌ها نقش بسیار مهم و تعیین‌کننده‌ای در جذب سرمایه و سرمایه‌گذاران به منظور سرمایه‌گذاری در این مناطق ایفا می‌نمایند. اعمال سؤالات و عبارتی شاخص‌های فوق‌الذکر در خصوص هر یک از مناطق مورد مطالعه نشان می‌دهد که:

- پاسخگویان بیشترین تمایل را به ترتیب با ضرایب ۰/۲۶۱ و ۰/۲۴۵ نسبت به تفرجگاه دره‌شهدا و روستای بند و کمترین آن را با ضریب ۰/۰۳۴ نسبت به مارمیشو ابراز کرده‌اند. تمایل گردشگران نسبت به دره‌شهدا احتمالاً بخاطر دسترسی آسان، تنوع گیاهی و سرسبزی منطقه است.
- نتایج حاصل از بررسی‌ها نشان می‌دهند که مردم منطقه بند و تفرجگاه کوه‌سیر (سیرداغی) به ترتیب با ضرائب ۰/۳۱۲ و ۰/۱۹۹ دارای بیشترین پذیرش و مردم منطقه سلوک و دره‌شهدا با ضرایب ۰/۰۳۶ و ۰/۰۲۷ دارای کمترین تمایل نسبت به حضور گردشگران در منطقه هستند.
- نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که مناطق دره‌شهدا و روستای سلوک با ضرائب ۰/۲۹۵ و ۰/۱۵۸ بالاترین میزان همبستگی قومی را به خود اختصاص داده‌اند.

- نتایج حاصله نشان می‌دهند که جاده شهیدکلانتری با اختصاص ضریب ۰/۳۶۰ و روستای بند با ضریب ۰/۲۲۴ به ترتیب در اولویت اول و دوم از نظر حمایت‌ها و مشوق‌ها قرار دارند. مناطق کوه‌سیر (سیرداغی)، دره‌شهدا، جزایر دریاچه، آبشار سلوک و منطقه خوش آب و هوای مارمیشو ضرایب تقریباً یکسانی را به خود اختصاص داده‌اند. احتمالاً جاده شهیدکلانتری به عنوان نزدیکترین و اصلی‌ترین (در آینده نزدیک) راه ارتباطی با مهمترین و تأثیرگذارترین همسایه یعنی استان آذربایجان شرقی و نیز با توجه به وجود جاذبه‌های طبیعی و استعداد زیاد، در رتبه اول قرار گرفته است. از دلایل ممکن و احتمالی مبنی بر پایین بودن حمایت‌ها در منطقه مارمیشو، علی‌رغم زیبایی طبیعی و کم‌نظیر منطقه، بُعد مسافت و مرزی بودن آن است و بدین لحاظ در رتبه آخر اولویت‌ها از نظر پاسخگویان قرار گرفته است.

معیار زیرساختی

از میان شش متغیر زیرساختی بررسی شده در این پژوهش، متغیر دسترسی به آب با اختصاص ضریب ۰/۳۸۶ اولین و تعیین‌کننده‌ترین متغیر و جاده ارتباطی با ضریب ۰/۲۱۴ در اولویت دوم قرار گرفته‌اند. متغیرهای امکانات (هتل، مهمانسرا، رستوران و ...)، دسترسی به برق و فاصله از مرکز شهرستان در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

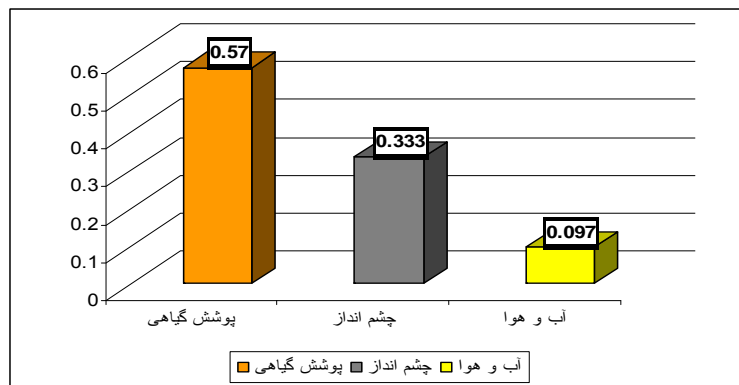
نمودار ۴. معیار امکانات زیرساختی یا زیربنایی مناطق مطالعه شده

ماخذ: یافته‌های پژوهش.

- همانگونه که در نمودار ۴ دیده می‌شود، نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که:
- میزان دسترسی به آب در مناطق بند و دره‌شدها به ترتیب، با ضرایب $0/322$ و $0/238$ بیشترین اهمیت و در جزایر دریاچه و جاده شهیدکلانتری به ترتیب کمترین درجه اهمیت را نشان می‌دهد.
 - از نظر دسترسی به انرژی برق، مناطق بند و دره‌شدها به ترتیب ضرایب $0/371$ و $0/213$ در رده‌های اول و دوم و مناطق مارمیشو و جزایر ارومیه با $0/029$ و $0/020$ در رده‌های هفتم و هشتم قرار گرفته‌اند.
 - از نظر دسترسی به راههای ارتباطی به استثنای جزایر دریاچه که برای دسترسی دارای شرایط خاصی هستند، در بقیه مناطق محدودیتی از نظر راه ارتباطی وجود نداشته و بیشتر مسیرهای ارتباطی آسفالت‌ه هستند.
 - مناطق بند و سیرداغی دارای کمترین فاصله از مرکز شهرستان و لذا برخوردار از اولویت و اهمیت بالاتر و مناطق خوشاکو و مارمیشو به دلیل دارا بودن فاصله زیاد، از اهمیت کمتری برخوردار هستند.

معیار طبیعی

وجود مواهب خدادادی طبیعی نظیر آب‌وهوا، مناظر و چشم‌اندازها، سرسبزی و پوشش و تنوع گیاهی از لازمه‌های گردشگری روستایی یا اکوتوریسم است.

نمودار ۵. معیار طبیعی

ماخذ: یافته‌های پژوهش.

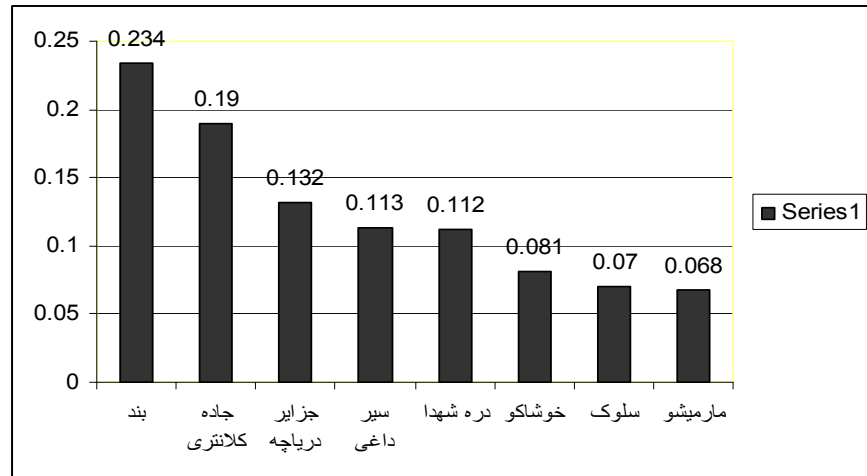
همانطور که در نمودار ۵ ملاحظه می‌شود، متغیرهای پوشش گیاهی، مناظر و چشم‌انداز، آب و هوا به صورت زوجی با یکدیگر مورد مقایسه قرار گرفته‌اند. به نظر پاسخگویان سرسبزی، پوشش گیاهی و تنوع گیاهان در منطقه با ضریب ۰/۵۷۰ در اولویت اول قرار دارد، وجود مناظر و چشم‌اندازها با ۰/۳۳۳ در اولویت دوم و آب‌وهوا با ضریب ۰/۰۹۷ در اولویت سوم قرار گرفته است.

یافته‌های حاصل از وضعیت متغیرهای طبیعی نشان می‌دهد که: مناطق دره‌شهدا و مارمیشو نسبت به سایر مناطق از آب و هوای بهتری برخوردارند. در مقایسه با دیگر مناطق مطالعه شده در این پژوهش، مناطق جاده شهیدکلانتری با ضریب ۰/۰۴۱ و جزایر دریاچه با ضریب ۰/۰۴۴ از اولویت کمتری برخوردار شده و در رده‌های پایانی قرار گرفته‌اند.

- براساس یافته‌ها، منطقه مارمیشو با ضریب ۰/۳۰۵ در اولویت اول و جاده شهیدکلانتری و منطقه بند از نظر چشم‌اندازها و مناظر در رده‌های آخر قرار گرفته‌اند.
- براساس نتایج تحقیق منطقه زیبای مارمیشو با دریاچه کم‌نظیر خود (دریاچه مارمیشو) از نظر پوشش گیاهی دارای بیشترین امتیاز (۰/۲۸۸) بوده و در اولویت اول قرار دارد. دره‌شهدا با ضریب ۰/۲۰۷ در اولویت دوم قرار دارد. مناطق جاده شهیدکلانتری و جزایر دریاچه دارای کمترین پوشش گیاهی هستند و بنابراین در رده‌ی پایانی نمودار و در اولویت هفتم و هشتم واقع شده‌اند.

برآیند نهایی معیارهای چهارگانه

در این قسمت نتیجه کلیه محاسبات انجام گرفته در مقاطع مختلف تحقیق به صورت سنتزی که بیان‌کننده اولویت سرمایه‌گذاری در هر یک از مناطق اکوتوریستی مورد مطالعه است، ارائه گردیده است. نمودار ۶ اولویت هر یک از مناطق مطالعه شده را نشان می‌دهد.

نمودار ۶. تحلیل حساسیت و برآیند معیارها و گزینه‌ها با یکدیگر

ماخذ: یافته‌های پژوهش.

در نمودار ۶ مناطق مورد مطالعه به ترتیب اولویت سرمایه‌گذاری ارائه شده است. بر اساس نتایج به دست آمده منطقه بند با اختصاص ضریب $0/234$ نسبت به سایر مکان‌های توریستی و تفریحی بیشترین اولویت را دارد و به ترتیب، مناطق جاده شهیدکلانتری با ضریب $0/19$ ، جزایر دریاچه با ضریب $0/132$ ، منطقه سیرداغی با ضریب $0/113$ ، و تفرجگاه طبیعی دره شهدا با ضریب $0/112$ در اولویت‌های دوم تا پنجم قرار گرفته‌اند. مناطق تفریحی - گردشگری خوشاکو، سلوک و مارمیشو نیز در رده‌های ششم تا هشتم قرار دارند.

یافته‌ها و استنتاج‌های صورت گرفته در این بررسی جهت تعیین میزان روایی و قابلیت اعتماد با استفاده از شاخص ناسازگاری کلی^۱ مورد ارزیابی قرار گرفتند. این شاخص که بیان‌کننده میزان هماهنگی و همگنی شاخص‌های به کار رفته در تحقیق است، میزان روایی تحقیق را نشان می‌دهد و مقادیری مابین صفر و یک را می‌تواند دربرگیرد. طبق نظر متخصصان، شاخص ناسازگاری کلی اگر کمتر از $0/1$ باشد، مطلوب و درغیر این صورت تحقیق از روایی لازم برخوردار نخواهد بود. در این بررسی شاخص مزبور معادل $0/07$ محاسبه گردید که نشانگر اعتبار کافی نتایج تحقیق است.

1. Overall Consistency

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

شهرستان ارومیه دارای جاذبه‌های طبیعی، آثار فرهنگی پربار و شهری دیرینه در مهمان‌نوازیست به طوری که بسیاری از زمینه‌های گسترش گردشگری در این شهرستان فراهم آمده است. این درحالی است که برای استفاده از پتانسیل‌های بالقوه و گنجینه اکوتوریستی آن که متأسفانه هنوز ناشناخته مانده است باید تدابیر مؤثری اتخاذ شود. از این‌رو لازم است موارد زیر در برنامه‌ها و سیاست‌های مسئولان استان مورد توجه قرار گیرد:

- ۱) معرفی و تبلیغ جاذبه‌های طبیعی و باستانی موجود در استان از طریق رسانه‌های ارتباط جمعی
- ۲) ایجاد زمینه مساعد خصوصاً در روستاها برای سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی و سرمایه‌گذاری در تولیدات محصولاتی مثل صنایع دستی روستایی که برای گردشگران جذاب است.
- ۳) توسعه و گسترش زیرساخت‌های مورد نیاز گردشگری مثل سیستم ارتباطات حمل و نقل کار، و اطلاع رسانی.
- ۴) ترغیب و هدایت سرمایه‌گذاران به سمت سرمایه‌گذاری در مناطق مستعد اولویت‌دار.
- ۵) ایجاد مراکز پذیرایی و اقامتی مناسب و استاندارد و همچنین آموزش رفتارهای صحیح و مشتری‌پسند به کارکنان این مراکز جهت ارائه خدمات و پذیرایی شایسته از گردشگران.
- ۶) ایجاد شبکه حمل‌ونقل مناسب مابین مراکز شهری و روستاهای هدف گردشگری روستایی.

منابع

۱. الوانی، سیدمهدی و پیروزبخت، م. (۱۳۸۵)، فرآیند مدیریت جهانگردی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران، ۳۴۷.
۲. بلمکی، بهنام و براتی، ا. (۱۳۸۳)، توانمندی‌های محیطی ایران در جذب اکوتوریست با تکیه بر فون پرنندگان، پنجمین همایش ملی دوسالانه انجمن متخصصان محیط زیست ایران، ۴۳۷.
۳. تقوائی ابریشمی، علی اصغر (۱۳۸۶)، احیاء و توسعه محیط‌زیست با آبخیزداری شهری، چهارمین همایش ملی علوم و مهندسی آبخیزداری ایران- مدیریت حوضه‌های آبخیز، تهران.
۴. جباری، حجت (۱۳۸۶)، راهکارهای جذب اکوتوریسم به محیط‌های تالابی در آذربایجان غربی، اولین همایش بررسی قابلیت‌ها، موانع و راهکارهای توسعه گردشگری استان آذربایجان غربی.
۵. رضوانی، محمدرضا و صفائی، ج. (۱۳۸۴)، گردشگری خانه‌های دوم و اثرات آن بر نواحی روستائی: فرصت یا تهدید (مورد: نواحی روستائی شمال تهران)، مجله پژوهش‌های جغرافیائی، شماره ۵۴، ۸۸.
۶. زاهدی، شمس السادات (۱۳۸۲)، چالش‌های توسعه‌پایدار از منظر اکوتوریسم، مجله مدرس، دوره ۷، شماره ۳.
۷. سقایی، م. (۱۳۸۵)، چالش‌های صنعت توریسم در ایران و راهکارهای بهبود و توسعه آن، مجموعه مقالات همایش جغرافیا و قرن بیست و یکم، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی نجف آباد.
۸. صمدیار، محمد (۱۳۸۷)، اکوتوریسم و حفاظت محیط‌زیست، دومین همایش تخصصی مهندسی محیط‌زیست، تهران، ۴۶۲.
۹. عبداللهی، عیوض (۱۳۸۶)، اکوتوریسم سازگار با محیط‌زیست و پایداری منابع طبیعی، ششمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران، تهران، ۳۷۵.
۱۰. عظیمی، ناصر (۱۳۸۴)، اقتصاد اکوتوریسم و کاهش تأثیرات منفی زیست‌محیطی، مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، دوره اول، ۱۵۱.
۱۱. فرج‌زاده‌اصل، منوچهر و کریم‌پناه، رفیق (۱۳۸۷)، تحلیل پهنه‌های مناسب توسعه اکوتوریسم در استان کردستان با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی، پژوهش‌های جغرافیای طبیعی، شماره ۶۵.
۱۲. قادری، اسماعیل (۱۳۸۳)، آشنایی با صنعت جهانگردی (۲). ماهنامه کجا. شماره یک. دی ماه.
۱۳. قدسی‌پور، سیدحسن (۱۳۷۹)، مباحثی در تصمیم‌گیری چندمعیاره: فرایند تحلیل سلسله مراتبی، دانشگاه صنعتی امیرکبیر، تهران، ۴۱۵.

۱۴. محمدی ده‌چشمه، مصطفی، و زنگی‌آبادی، علی (۱۳۸۷)، امکان‌سنجی توانمندی‌های اکوتوریسم استان چهارمحال‌بختیاری به روش SWOT، مجله محیط‌شناسی، سال سی‌وچهارم، شماره ۴۷.

۱۵. نمازی، محمدعلی (۱۳۸۴)، قلمرو و اکوتوریسم، مجله آفتاب، دوره چهارم، ۱۳۴.

۱۶. نیازمند، مازیار (۱۳۸۲)، اکوتوریسم، مشارکت مردمی و فقرزدائی (مروری بر توسعه اکوتوریسم در ایران) پژوهش برگزیده دومین همایش گرامیداشت هفته پژوهش و تجلیل از پژوهشگران، نشر سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.